IDENTITATE ȘI ADEVĂR

VIRGIL DRĂGHICI

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

vidra007@gmail.com

Title: „Identity and Truth”

Abstract: The present paper is a concise comparison of the two doctrines of truth, Husserl's and Heidegger's, from the point of view of the identity and its implicates. The concept of identity also allows us to compare and to assess two different interpretations of Heidegger's writings on the truth: Tugendhat's and Gethmann's. And, finally, the same concept of identity is that which does imply reification and in this way leads, essentially, to the self-suppressing of the thematization of the truth on a transcendental basis.

Keywords: *identity; truth; Husserl; Heidegger; Tugendhat;*

Preliminar

Fără îndoială, una dintre cele mai importante analize critice ale filosofiei lui E. Husserl și M. Heidegger o reprezintă lucrarea lui E. Tugendhat despre conceptul adevărului la Husserl și Heidegger.¹ Radicalizarea prin Heidegger a fenomenologiei husserliene survine, înainte de toate, prin înlocuirea intenționalității (*Intentionalität*) cu starea-de-deschidere (*Erschlossenheit*), concept echivalat de Heidegger cu adevărul originar (*ursprüngliche Wahrheit*).² După Tugendhat însă, această echivalare „nu poate fi susținută și chiar conduce la ocultarea problemei adevărului”.³ Concis, argumentul lui Tugendhat este redat în următorii termeni:

[...] die Selbigkeit scheint die Bedingung dafür zu sein, das es überhaupt die Differenz gibt zwischen bloßer „Intention” und der Sache „selbst”, in der sie sich erfüllt. Zum Begriff „Wahrheit” scheint diese Differenz zu einem „vordergründigen” Gegebensein wesentlich zu gehören, und wo diese wegfällt, scheint dann auch von „Wahrheit” nicht mehr sinnvoll gesprochen werden zu können.⁴

[...] identitatea pare să fie condiția pentru faptul că există diferența dintre simpla „intenție” și lucrul „însuși”, în care ea se umple.

Conceptului „adevărului” pare să-i aparțină în mod esențial

¹ Cf. E. Tugendhat, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger* [WHH].

² Cf. M. Heidegger, *Sein und Zeit* [SuZ], §44.

³ Cf. E. Tugendhat, [WHH], 260.

⁴ Cf. E. Tugendhat [WHH], 296-7.

această diferență față de ceva dat „în mod evident”, iar acolo unde aceasta lipsește se pare că nu se mai poate vorbi cu sens nici despre „adevăr”.

La această diferență Tugendhat se referă ca fiind „sensul specific al adevărului” sau „caracteristica specifică a adevărului”⁵

Cum ușor se poate constata, termenii cheie din acest fragment sunt în totalitate husserlieni. De altfel, în contextul conceptualizării adevărului, într-o notă de subsol, Heidegger însuși face referire la una din cercetările logice ale lui Husserl.⁶ Însă, conchide Tugendhat,

[c]eea ce Heidegger a atins prin *argumentarea* sa este așadar doar poziția lui Husserl (firește, fără diferențierile aferente), iar pasul decisiv făcut dincolo de Husserl nu mai este întemeiat [...].⁷

Așa cum vom arăta mai jos, conceptul husserlian al adevărului (*via* identitate) și cel heideggerian al stării-de-deschidere nu sunt tocmai compatibile, fapt care conduce la deconstrucția tezei heideggeriene cheie a înțelegerii stării-de-deschidere ca adevăr.

Sensul husserlian al adevărului

Conceptul cheie în dobândirea unui înțeles al adevărului în fenomenologia husserliană este cel al „identității” (*Selbigkeit*) și conceptele asociate explicativ: „el însuși” (*es selbst*), „același” (*dasselbe*), „în sine” (*an sich*) și „umplere” (*Erfüllung*), primul echivalat fiind de Husserl cu „identificabilitatea” (*Identifizierbarkeit*).

[...] in möglichen nach Belieben zu wiederholenden Wiedererinnerungen kommt, in deren Synthesis, das Bewußtsein von Demselben, und zwar als „Erfahrung” dieser Selbigkeit zustande. Diese ursprüngliche Identifizierbarkeit gehört als Wesenskorrelat zum Sinn *jedes* Gegenstandes der *Erfahrung* [...].⁸
[...] în reamintirile posibile, care pot fi repetate după bunul plac, în sinteza lor, se constituie conștiința (unui) aceluiași, și anume ca „experiență” a acestei identități. Această identificabilitate originară aparține, în calitate de corelat esențial, sensului *fiecărui* obiect al *experienței* [...]

Avem, așadar, aici „Selbigkeit” (i.e. „Identifizierbarkeit”) și „dasselbe”. Înțelesul lui „selbst” (însuși), respectiv „es selbst” (el însuși), este, evident, implicat aici. Cum se assemblează aceste concepte?

În mod obișnuit folosim „es selbst” pentru a scoate în evidență ceva, ca fiind el însuși și deosebit de orice altceva. Desigur, „dasselbe” (același) provine din

⁵ Cf. E. Tugendhat [WHH], 329, 350, 351.

⁶ Cf. E. Husserl, *Logische Untersuchungen*, vol. II, Partea 2, [LUII], Cercetarea a VI-a; comp. M. Heidegger [SuZ], 218, nota 1.

⁷ Cf. E. Tugendhat [WHH], 332: „Was Heidegger durch seine *Argumentation* erreicht hat, ist also nur die Position Husserls (freilich ohne deren Differenziertheit), und der entscheidende Schritt über Husserl hinaus wird nicht mehr begründet, [...]”

⁸ Cf. E. Husserl, *Formale und Transzendente Logik, Gesammelte Schriften*, vol. 7, [FTL], 164.

„es selbst”: Dacă Y este același ca X, atunci X este un „el însuși” iar Y este exact ceea ce X însuși este, adică este „același” ca X. Sensul însă în care Husserl utilizează aceste concepte este unul special. El poate fi decupat având în vedere faptul că „[î]n umplere noi trăim oarecum un (ceva) *care este el însuși*”.⁹ Însă orice umplere obiectivantă este o identificare, așa cum orice identificare presupune un ceva ca fiind *același* cu un altul. Distincția „identificare care umple” – „identificare în general” fixează și sensul lui „es selbst”: doar în identificarea care umple unul dintre membrii relației se distinge ca fiind „es selbst”. Respectiv, într-o intenție obiectivantă (*objektivierende Intention*) ceva trimite din sine la un altul care este „lucrul însuși” (*die Sache selbst*). Văzut astfel, „lucrul însuși” este cel în care o intenție obiectivantă ajunge la umplere.

O precizare trebuie totuși făcută. Chiar și actul simplei intenții (*bloße Intention*) este orientat spre lucrul însuși, însă acesta *nu este dat el însuși* actului. Cu aceasta devine clar sensul expresiei „es selbst”: utilizarea expresiei se face în contextul diferitelor moduri ale datului (*Gegebenheitsweisen*), „es selbst” eliminând modurile *deficiente* ale datului *aceluiși* (lucru), nota *umplerii* unei intenții fiind determinantă.¹⁰ Sensul lui „selbst”, așadar, este nemijlocit legat de faptul-de-a-fi-dat-el-însuși (*Selbstgegebensein*). Nu este însă vorba aici despre un *aktuelles* (*faktisches*) *Selbstgegebensein*, ci despre o identitate (*Selbigkeit*) care se constituie ca transcendență (*Transzendenz*) în raport cu actul individual. În absența posibilității de a relua mereu ceva sesizat în acest moment „discuția despre (un) același, despre obiect, ar fi lipsită de sens”,¹¹ „pentru noi n-ar fi nicio existență stabilă și persistentă, nicio lume reală și ideală”.¹² Transcendența implică așadar un gen de „*identitate generală a tuturor unităților intenționale vizavi de varietățile care le constituie*”.¹³ Înțeleasă astfel, transcendența implică un „in sine” (*an sich*) în cel mai larg sens, respectiv un „adevăr în sine” (*Wahrheit an sich*) în cel mai larg sens.¹⁴

Deosebit, așadar, un sens larg al lui „a-fi-în-sine” (*Ansichsein*) și unul restrâns. Așa cum menționam mai sus, în sens larg „Ansichsein” deosebește datul (*das Gegebene*), respectiv obiectul vizat (*das Gemeinte*), de faptul de a fi dat/vizat actual (factic). Prin adăugirea „es selbst”, sensul restrâns separă „Sache selbst” de modurile deficiente ale datului său. În acest din urmă caz, sensul expresiei „lucrul așa cum este el *în sine*” („die Sache, wie sie *an sich* ist”) coincide cu sensul expresiei „lucrul, așa cum este el însuși” („die Sache, wie es selbst ist”).¹⁵

⁹ Cf. E. Husserl, [LVII], 65: „In der Erfüllung erleben wir gleichsam ein *das ist es selbst*”.

¹⁰ Faptul că putem viza ceva care nu este el însuși dat (și deci că există astfel de moduri deficiente ale datului) este un fapt descriptiv la care trebuie să apelăm atunci când elucidăm sensul lui „es selbst”, dar și în explicația perechii conceptuale „objektivierende Intention” și „Erfüllung”. De altfel, ambele semnificații se completează reciproc: lucrul însuși este cel în care o intenție obiectivantă ajunge la umplere.

¹¹ Cf. E. Husserl [FTL], 291: „[...] so wäre die Rede von demselben, von dem Gegenstand sinnlos”.

¹² Cf. E. Husserl, *Cartesianische Meditationen, Gesammelte Schriften*, vol. 8, [CM], 62.

¹³ Cf. E. Husserl [FTL], 174: „[...] die allgemeine Idealität aller intentionalen Einheiten gegenüber den sie konstituierenden Mannigfaltigkeiten”.

¹⁴ Cf. E. Husserl [CM], §27.

¹⁵ Comp. E. Husserl [LUII], 57.

Via „Selbigkeit”, conceptul „Ansich” rămâne o semnificație maximal relevantă în dobândirea unui concept al adevărului. Transcendența obiectului în raport cu actul individual, implicată de „Ansichsein”, înseamnă, cum am văzut, o independență a ceea ce este vizat (*das Gemeinte*), respectiv adevărat (*das Wahre*), de faptul său de-a-fi-dat (*sein Gegebensein*). Fenomenologic, această independență nu trebuie luată însă într-un sens absolut, ca independență totală de orice fapt-de-a-fi-dat. Obiectul-vizat (*das Gemeinte*) transcende actul vizării (*das Meinen*) doar în măsura în care acesta poate fi vizat mereu ca fiind *același* (*daselbe*), în măsura în care „eu pot să revin mereu la ceea ce sesizez aici”.¹⁶ Iar această nu înseamnă, desigur, independența totală de faptul-de-a-fi-dat în general, ci implică, în ultimă instanță, dependența de subiectivitatea transcendentală.

Aceste determinații esențiale ale conceptualizării adevărului la Husserl vor reprezenta cadrul conceptual prealabil al analizei adevărului ca stare-de-deschidere la Heidegger.¹⁷ În ce fel se asamblează ele în analiza heideggeriană și care sunt consecințele identificării stării-de-deschidere cu adevărul originar? Răspunsul îl vom da prin două raportări critice la Heidegger, *via* Tudendhat, mai sus menționată, dar și *via* Gethmann.¹⁸

Sensul heideggerian al adevărului

Conceptul heideggerian al adevărului face obiectul analizei întreprinse în *Sein und Zeit*, §44, „Dasein, stare-de-deschidere și adevăr”¹⁹ și debutează în secțiunea a) cu o expunere a înțelesului său uzual, redat prin *adevărul enunțului*,²⁰ cu intenția degajării fundamentelor lui ontologice. Analiza acestor fundamente va conduce în secțiunea următoare, b), la ceea ce Heidegger numește „fenomenul originar al adevărului” (*das ursprüngliche Phänomen der Wahrheit*).²¹ Să urmărim îndeaproape acest traiect.

Existențial, o ființare poate fi înțeleasă *ca* ființare-simplu-prezentă (*Vorhandenes*) sau *ca* ființare-la-îndemână (*Zuhandenes*). Corespunzător, explicitarea (*Auslegung*) ființării *ca Vorhandenes* se realizează într-un „ca” (*als*) apofantic, iar *ca Zuhandenes* într-un „ca” hermeneutic.²² Dacă ființarea proxim întâlnită este *ca* ființare-la-îndemână, ce se întâmplă atunci când ea devine, *ca* ființare-simplu-prezentă, obiect al tematizării? În acest caz „ca”-ul hermeneutic suferă o mutație, prin enunțarea a ceva despre ființare el trece în „ca”-ul apofantic. Această mutație în explicitare rezidă în faptul „că noi privim ființarea-la-îndemână întâlnită într-un mod „nou”, *ca* ființare-simplu-prezentă”.²³

¹⁶ Cf. E. Husserl [FTL], 291: „[...] ich kann auf das, was ich da erfasse, immer wieder zurückkommen [...]”.

¹⁷ Comp. M. Heidegger [SuZ], §44, 218.

¹⁸ Cf. C.F. Gethmann, Zu Heideggers Wahrheitsbegriff, [ZHW], *Kant-Studien*, 65, 1974, 186-200.

¹⁹ Cf. M. Heidegger [SuZ], §44: Dasein, Erschlossenheit und Wahrheit.

²⁰ Strategia adoptată și în alte lucrări ale sale; e.g. *Vom Wesen der Wahrheit* [WW], Sect. 1.

²¹ Cf. [SuZ], 214.

²² Comp. [SuZ], §33. Abia din temporalitate (*Zeitlichkeit*) este posibilă o înțelegere adecvată a acestor „moduri ale ființei” (*Seinsweisen*): „Ca”-ul se întemeiază, aidoma înțelegerii și explicitării în general, în unitatea ecstetic-orizentală a temporalității” [SuZ], 360.

²³ Cf. [SuZ] 361: „[...] daß wir das begegnende Zuhandene „neu” ansehen, als Vorhandenes”.

Prin acest „ca” apofantic ce anume este ființarea-simplu-prezentă „este [ceva] extras *din* ființarea-simplu-prezentă ca atare”.²⁴ Prin acest „ca atare” (*als solchem*) dobândim posibilitatea să ne orientăm spre ființarea însăși, și deci să considerăm ontic²⁵ ființarea cum este „în sine” (*an sich*, în sens larg husserlian). Expresia ca atare „an sich” apare și la Heidegger, însă cu referire la „Zuhandenes”: „[C]alitatea-de-a-fi-la-îndemână este determinarea ontologic-categorială a ființării așa cum este ea „în sine”.²⁶ Cu referire la ființarea-la-îndemână, acest „a-fi-în-sine” (*an sich sein*) se constituie în faptul că lumea nu se anunță (*sich-nicht-melden der Welt*), fapt care reprezintă „condiția posibilității pentru rămânerea ființării-la-îndemână în ne-ieșirea ei în evidență”.²⁷ Ne-ieșirea în evidență a ființării-la-îndemână înseamnă așadar faptul-de-a-se menține-în-sine (*Ansichhalten*).²⁸

În ce fel se asamblează aceste semnificații în vederea obținerii de către Heidegger a ideii adevărului originar? După Tugendhat, derivarea acestei idei în primele două secțiuni, a) și b), ale §44 din *Sein und Zeit* Heidegger o face, aferent, în doi pași: „[S]ecțiunea a) tratează adevărul enunțului și ajunge la rezultatul că el trebuie înțeles ca „descoperire”. [...] De aici rezultă, de-a dreptul automat, în secțiunea b), extinderea adevărului la orice stare-de-deschidere a ființării intramundane și, în fine, și la starea-de-deschidere a faptului-de-a-fi-în-lume”.²⁹ După Tugendhat, pasul decisiv este primul, potrivit căruia „adevărul enunțului rezidă în faptul-(său)-de-a-fi-descoperitor” și că „[î]n acest pas se află cheia înțelegerii întregii teorii a adevărului la Heidegger”.³⁰

Să detaliez acest argument. Critica ideii adevărului enunțului ca *acord* (*Übereinstimmung*), făcută de Heidegger în prima secțiune, este una husserliană. Acordul este o relație de genul „așa-cum” (*so-wie*) și deci cunoașterea trebuie „să „dea” lucrul *așa cum* este el”.³¹ În relația „așa-cum” nu e vorba despre adecvarea unei reprezentări la ființarea reprezentată, pentru că în simpla vizare noi ne orientăm deja spre ființarea ca atare. Prin percepție este legitimat „faptul că ființarea însăși este cea care era vizată în enunț”.³² Acest „însăși” (*selbst*) trimite univoc la teoria husserliană a adevărului.³³ Însă ceea ce trece dincolo de Husserl, crede Tugendhat, „nu mai este întemeiat”.³⁴ La ce anume se referă argumentul lui Tugendhat, acest lucru rezultă din următoarea gradare a unor formulări pretins echivalente din textul heideggerian.

²⁴ Cf. [SuZ], 158: „[...] wird *aus dem* Vorhandenen als solchem geschöpft”.

²⁵ Ontologic, „ca”-ul apofantic se constituie pe baza „ca”-ului hermeneutic; abia apoi putem stipula ontic că „das Zuhandene” era deja ca „das Vorhandene”; comp. [SuZ], §15, 71-2.

²⁶ Cf. [SuZ], 71: „Zuhandenheit ist die ontologisch-kategoriale Bestimmung von Seiendem, wie es „an sich” ist”.

²⁷ Cf. [SuZ], 75: „[...] die Bedingung der Möglichkeit des Nichtheraustretens des Zuhandenen aus seiner Unauffälligkeit”; comp. și §18, 83: „Welt ist es, aus der her Zuhandenes zuhanden ist”.

²⁸ De aici echivalarea „Ansichsein” – „Ansichhalten”; cf. [SuZ], 75.

²⁹ Cf. E. Tugendhat [WHH], 329.

³⁰ Cf. E. Tugendhat [WHH], 330.

³¹ Cf. [SuZ], 216: „[...] soll die Sache *so* „geben”, *wie* sie ist”.

³² Cf. [SuZ], 218: „[...] *daß* es das Seiende selbst ist, das in der Aussage gemeint war”.

³³ Comp. și [SuZ], 218, nota 1.

³⁴ Cf. E. Tugendhat [WHH], 332.

În prima formulare, în sensul husserlian mai sus semnalat, expresia „aşa-cum” este prezentă: „Fiinţarea vizată însăşi se arată *aşa cum* este în ea însăşi [...]”.³⁵

În cea de-a doua formulare heideggeriană găsim: „Enunţul *este adevărat* înseamnă: el descoperă fiinţarea în ea însăşi”.³⁶ În această formulare expresia „aşa-cum” lipseşte. Nu este însă greu de văzut că semnificaţia ei este conţinută în expresia „în ea însăşi”.

În fine, cea de-a treia formulare asertează: „*Faptul-de-a-fi-adevărat (adevăru)* propriu enunţului trebuie înţeles ca *fapt-de-a-fi-descoperitor*”.³⁷ În această formulare nu găsim niciuna din expresiile „aşa-cum” şi „în ea însăşi”,³⁸ lăsând deschisă posibilitatea extinderii adevărului enunţului la orice descoperire a fiinţării întâlnite intramundan.

Al doilea pas, secţiunea b) a §44 din *Sein und Zeit*, extinde şi această accepţiune a adevărului, în fine, la ideea adevărului originar: „*Abia fundamentele existenţial-ontologice ale descoperirii înseşi ne arată cel mai originar fenomen al adevărului*”.³⁹ Şi de aici echivalarea „stare-de-deschidere” = „adevăr originar” şi înţelegerea adevărului originar drept condiţie a posibilităţii oricărei întâlniri (descoperiri) a fiinţării intramundane, fie ea în forma ustensilităţii, fie în forma descoperirii apofantice în enunţuri adevărate sau false.

Rezumativ, concluzia lui Tugendhat este că prin cele două secţiuni, a) şi b), din *Sein und Zeit*, conceptul adevărului „nici nu mai este păstrat”.⁴⁰ Căci „Heidegger nu discută deloc conceptul specific al adevărului în orizontul stării-de-deschidere, ci sub numele „adevăr” tematizează chiar starea-de-deschidere însăşi”.⁴¹

După Tugendhat, această conchidere rezultă, în esenţă, din următoarele considerente:

1. În conceptul adevărului enunţului esenţială este adăugirea „aşa-cum”, care marchează prezenţa a ceea ce Tugendhat numeşte sensul specific al adevărului şi care reprezintă „condiţia minimală pe care el [un concept al adevărului] trebuie să o satisfacă dacă el trebuie să fie cumva un concept al adevărului”.⁴² Însă prin extensia acestui concept din domeniul apofanticului la domeniul oricărei întâlniri a fiinţării intramundane şi la domeniul stării-de-deschidere acest sens specific al adevărului se volatilizează.

2. Dacă „adevăr” = „descoperire” (respectiv, „stare-de-deschidere”), atunci aceste echivalări nu exclud posibilitatea de a vorbi despre o stare-de-deschidere neadevărată. Aceasta întrucât starea-de-deschidere (*Erschlossenheit*) este un spaţiu dinamic între deschiderea-de-sine (*Sich-Öffnen, Sich-Eröffnen*) şi închiderea-de-sine (*Sich-Verschließen*). Iar dacă *Erschlossenheit* este adevărul,

³⁵ Cf. [SuZ], 218: „Das gemeinte Seiende selbst zeigt sich so, wie es an ihm selbst ist”.

³⁶ Cf. [SuZ], 218: „Die Aussage *ist wahr*, bedeutet: sie entdeckt das Seiende an ihm selbst”.

³⁷ Cf. [SuZ], 218: „*Wahrsein (Wahrheit)* der Aussage muß verstanden werden als *entdeckend-sein*”.

³⁸ Fapt care marchează detaşarea de conceptul husserlian al adevărului.

³⁹ Cf. [SuZ], 220: „*Die existenzial-ontologischen Fundamente des Entdeckens selbst zeigen erst das ursprünglichste Phänomen der Wahrheit*”.

⁴⁰ Cf. E. Tugendhat [WHH], 350.

⁴¹ Cf. E. Tugendhat [WHH], 351.

⁴² Cf. E. Tugendhat [WHH], 331.

atunci *Verschlossenheit*, componentă a primeia, este starea-de-închidere, respectiv neadevărul (*Unwahrheit*).⁴³ Și deci există adevăr neadevărat.

3. Sensul specific al adevărului, ca fapt-de-a-lăsa-să-se-vadă (*Sehenlassen*) cum este ființarea „pare să implice în mod esențial o reificare (*Vergegenständlichung*), în care ființarea este fixată ca [fiind] ceva identificabil [...]”⁴⁴ Iar ideea reificării, proprie enunțării, are consecințe nefaste asupra ideii înseși de „adevăr original”.

Sunt aceste considerente ale lui Tugendhat infailibile?

Cu referire la primul, Gethmann este de părere că în §44 a) expresia „așa-cum” „nu este omisă pentru că Heidegger a considerat-o inutilă, ci fiindcă pentru el ea este întru-totul evidentă iar menționarea ei este dispensabilă scopului argumentării”⁴⁵ Iar acest lucru rezultă din analiza conexiunii ontologice care există între termenii relației *intelectus-res*, implicată în acord și reprezentată fenomenologic prin „așa-cum”.⁴⁶ Acesta este sensul propriu-zis conținut în ideea de acord și redat întocmai prin primele două formulări heideggeriene mai sus menționate și care conțin expresiile „așa-cum”, respectiv „în ea însăși”. Iar echivalența cu cea de-a treia formulare, în care aceste expresii nu mai apar, ar rezulta din conexiunea ontologică care stă la baza acordului, potrivit căreia cunoașterea este adevărată doar dacă are caracterul „legitimării” (*Ausweisung*), „autolegitimării” (*Sebstausweisung*), respectiv „confirmării” (*Bewährung*). Aici „[l]egitimă este faptul că enunțul este unul descoperitor”.⁴⁷ Conchiderea lui Gethmann este clară: „[...] pentru Heidegger „faptul-de-a-fi-descoperitor”, propriu enunțului, înseamnă: descoperirea ființării înseși, respectiv a ființării *așa cum* este ea însăși. În caz contrar, întreaga expunere în vederea legitimării locului adevărului în realizarea cunoașterii, pe care Heidegger o prezintă printr-un exemplu [SuZ, 217-218], ar fi cu totul lipsită de sens”.⁴⁸

Dacă astfel stau lucrurile, atunci echivalarea „fapt-de-a-fi-adevărat” (adevăr) = „fapt-de-a-fi-descoperitor”, din cea de-a treia formulare heideggeriană, justifică pe deplin intenția autorului SuZ: dacă enunțul adevărat este descoperitor, atunci acesta este locul în care trebuie demarată investigația cu privire la *temeiul* faptului că enunțul este descoperitor, i.e. a condiției posibilității adevărului apofantic. Iar acest gen de analiză conduce direct la teza adevărului original drept condiție transcendențial-ontologică.

Ce anume califică „starea-de-deschidere” drept „adevăr original”? Interpretările textelor heideggeriene, desigur, diferă. După Tugendhat, concis, lucrurile stau astfel: dacă păstrăm *un* concept al adevărului (unul care are ca sursă „ambiguitatea în care Heidegger utilizează cuvântul „descoperire”⁴⁹ bazat

⁴³ Cf. [SuZ], 222.

⁴⁴ Cf. E. Tugendhat [WHH], 354.

⁴⁵ Cf. C.F. Gethmann [ZHW], 188.

⁴⁶ Cf. [SuZ], 217: „Im phänomenalen Zusammenhang der Ausweisung muß demnach die Übereinstimmungs-beziehung sichtbar werden”.

⁴⁷ Cf. [SuZ], 218: „Ausgewiesen wird das Entdeckend-sein der Aussage”.

⁴⁸ Cf. C.F. Gethmann [ZHW], 188.

⁴⁹ Cf. E. Tugendhat [WHH], 333.

pe extensia adevărului enunțului, și care nu mai conține determinația „așa-cum” (proprie oricărui concept al adevărului), atunci „starea-de-deschidere” nu este concept al adevărului. Acest lucru este valabil, după Tugendhat, și despre scrierile heideggeriene de după *Sein und Zeit*,⁵⁰ în care Heidegger introduce un concept nou: „starea-de-neascundere” (*Unverborgenheit*), și care fundamentează adevărul enunțului. Evident, pentru ca un enunț să se poată referi la o ființare, ființarea trebuie să se arate, să fie neascunsă (*unverborgen*). Însă adevărul enunțului nu trebuie văzut „simplu, în faptul-de-a-se-arăta, în starea-de-neascundere-ca-atare”,⁵¹ deoarece și enunțurile false se orientează spre ceva care se arată. Considerațiile lui Tugendhat se încheie în același ton cu comentariile făcute la §44 din *Sein und Zeit*, respectiv „enunțul adevărat nu se orientează tocmai spre ființarea așa cum se arată ea nemijlocit, ci spre ființarea așa cum este ea însăși”, iar această diferență din care conceptul adevărului își extrage sensul său „este neluată în considerare de Heidegger în „starea-de-neascundere””.⁵²

Concluzia lui Genthmann este alta: la Heidegger nu avem un concept ambiguu al adevărului, „ci avem de-a face cu două concepte echivoce ale adevărului”,⁵³ fapt semnalat de Heidegger însuși, atunci când afirmă că „*Alitheia*, starea-de-neascundere în sensul de deschidere-luminatoare, nu poate fi echivalată cu adevărul”⁵⁴ și deci: „[î]ntrebarea despre *Alitheia*, despre starea-de-neascundere ca atare, nu este întrebarea despre adevăr”.⁵⁵

Dacă astfel stau lucrurile, atunci și cel de-al doilea considerent al lui Tugendhat, pentru care „starea-de-deschidere” nu este un concept al adevărului trebuie amendat. Cum „a-fi-descoperitor” (*Entdeckend-sein*) și „a-fi-acoperitor” (*Verdeckend-sein*) sunt determinații ale adevărului ca stare-de-deschidere (*Erschlossenheit*) (ca spațiu dinamic *Sich-Eröffnen* – *Sich-Verschließen*), rezultă că aceste două determinații trebuie înțelese ca fiind condițiile transcendental-ontologice pentru adevărul, respectiv falsitatea enunțului.

În fine, cel de-al treilea considerent al lui Tugendhat, pentru care starea-de-deschidere nu este un concept al adevărului, rezultă din însuși sensul specific al adevărului, propriu adevărului enunțului. Fiindcă enunțul adevărat lasă ființarea să se vadă așa cum este în ea însăși (*an ihm selbst*), ideea de „*es selbst*” implică o reificare a ființării. Iar reificarea nu este tocmai compatibilă cu teza adevărului original ca stare-de-deschidere. Să vedem concis în ce fel.

⁵⁰ E.g. *Vom Wesen des Grundes* [WG], *Vom Wesen der Wahrheit* [WW], *Der Ursprung des Kunstwerkes* [UK].

⁵¹ Cf. E. Tugendhat [WHH], 334: „[...] einfach im Sich-Zeigen, in der Unverborgenheit als solcher”.

⁵² Cf. E. Tugendhat [WHH], 335.

⁵³ Cf. C.F. Gethmann [ZHW], 192.

⁵⁴ Cf. M. Heidegger, *Das Ende der Philosophie und die Aufgabe des Denkens*, în vol. *Zur Sache des Denkens* [ZSD], Tübingen 1963, 61-80; 76.

⁵⁵ Cf. M. Heidegger [ZSD], 77. Să fie oare absența determinației „so-wie”, esențială în calificarea unui concept ca fiind concept al adevărului, motivul echivalării „stare-de-neascundere” = „adevăr”? Pentru un punct de vedere contrar, comp. D. Dahlstrom, *Das logische Vorurteil* [LV], §5.2.

Cu referire la valențele discursului filosofic, termenul ca atare, „reificare” (*Vergegenständlichung*), apare *expresis verbis* în scrierile lui Heidegger. Filosofia este „reificarea ființei ca știință temporală, respectiv transcendentă, ontologie”.⁵⁶ Ceva tematizat dobândește însă caracterul a ceva prezent (*vorhandenen, anwesend*).⁵⁷

Cum poate fi însă reificat adevărul original, înțeles ca stare-de-deschidere a temporalității (*Erschlossenheit der Zeitlichkeit*), respectiv ca stare-de-deschidere a sensului ființei (*Erschlossenheit des Sinnes des Seins*)? Altfel spus, dacă știința este o tematizare în forma unei reificări (obiectivări), cum este atunci posibilă o tematizare nonobiectivantă? Respectiv, cum este posibilă o știință a ființei, fără a coborî ființa la nivelul unei ființări-simplu-prezente?⁵⁸ Strădaniile de a găsi o soluție acestei probleme marchează întreaga operă heideggeriană. Ne rezumăm la a menționa succint câteva din „soluțiile” lui Heidegger.

1. Conceptele filosofice (e.g. „ființă”, „timp”, „existență”, „lume”, „ca”) au un caracter indicator formal, referindu-se la „realizarea unei tendințe” (*Vollzug einer Tendenz*), care rezultă din „obiectul” însuși.⁵⁹ Tematizarea lor ar fi astfel distinctă de obiectivarea proprie științei, fapt redat ulterior⁶⁰ prin deosebirea dintre enunțuri fenomenologic-categoriale (enunțuri despre ființă, timp etc.) și enunțuri mundane (*weltliche*) sau apofantice (enunțuri despre ființări).⁶¹

Problema de principiu însă rămâne, deoarece enunțul categorial are forma enunțului apofantic și deci obiectul despre care enunțul vorbește devine astfel o ființare-simplu-prezentă. Păstrează el și caracterul indicator formal?⁶²

⁵⁶ Cf. M. Heidegger, *Grundprobleme der Phänomenologie* [GP], 466: „Vergegenständlichung von Sein als temporale bzw. transzendente Wissenschaft, Ontologie”; comp. și [SuZ], 37: „[...] ist die Phänomenologie die Wissenschaft vom Sein des Seienden - Ontologie”.

⁵⁷ „Vorhandenheit” (simpla-prezență) este un termen preliminar pentru ceea ce, din perspectiva temporalității, Heidegger va numi o „ausgezeichnete Gegenwärtigung” (distinctivă aducere-în-prezență), înțelegând ca „Anwesenheit” (prezență); comp. [SuZ], 363. Heidegger însuși face referire la ideea de prezență și atunci când consideră acea „temporalizare a temporalității” (*Zeitigung der Zeitlichkeit*) ca fiind o permanentă „prezență” (*Präsenz*); comp. [GP], 459: interpretarea ontologică a ființării-la-îndemână ca ustensilitate arată „că noi proiectăm ființa pe prezență, adică temporalitate”.

⁵⁸ Heidegger însuși a sesizat această dificultate aferentă conceptualizării filosofice. Prin tematizare filosofarea este expusă unei „răstălmăciri”, în sensul că prin teoretizare cel despre care vorbește discursul filosofic devine ființare-simplu-prezentă; comp. *Grundbegriffe der Metaphysik* [GM], 422. Mai larg, tematizarea trimite direct la problema întemeierii ultime; comp. în acest sens și V. Drăghici, Diferențele transcendente și întemeierea ultimă; *Saeculum* 2, 2018.

⁵⁹ Cf. M. Heidegger, *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles* [PIA], 20, 171.

⁶⁰ Cf. M. Heidegger, *Logik. Die Frage nach der Wahrheit*, vol. 21 din *Gesamtausgabe*, Frankfurt am Main, 1976.

⁶¹ Deosebire reluată în *Sein und Zeit* în forma distincției „Existenzial” – „Kategorie”.

⁶² Chiar dacă se păstrează diferența dintre enunțuri și deci obiectul discursului filosofic nu este ceva simplu prezent, întrucât tematizarea adevărului original o facem prin enunțuri adevărate soluția la problema tematizării ar fi una singură: adoptarea ideii „co-originarității adevărului ca stare de-deschidere și a adevărului enunțului”, teză diferită de conceptualizarea heideggeriană; comp. D. Dahlstrom [LV], 311.

2. Scrierea sub ștersătură. Pentru a sugera că ființa (*Sein*) nu este lucru, termenul „*Sein*” apare tăiat cu două linii încrucișate.⁶³ Ne întrebăm însă prin acest termen barbat s-ar putea înțelege altceva decât ceea ce „*Sein*” înseamnă?

3. Exprimarea fără a folosi verbul „*sein*” (a fi), în construcții de genul: „Ființă și temei: Același”, „Ființă = temei” sau „Ființă: lipsă-de-teimei”.⁶⁴ În acest caz însă, simplu spus, verbul „a fi” este subînțeles și doar prin repunerea lui explicită construcțiile menționate pot fi calificate enunțuri filosofice.⁶⁵

Nu cumva toate aceste strategii sugerează imposibilitatea elaborării unui discurs filosofic (i.e. a tematizării) în cadrele conceptuale asumate de Heidegger? Unele texte par, într-adevăr, să conducă la acest lucru, atunci când asumă imposibilitatea de a vorbi despre Nimic (*das Nichts*), de exemplu: „Cu privire la Nimic întrebarea și răspunsul sunt deopotrivă lipsite de sens”.⁶⁶ Și cum Heidegger se referă la „*acel* Nimic [...] care este co-originar același cu ființa”,⁶⁷ atunci și conceptualizarea (tematizarea) ființei se suspendă.

Concluzie

Așa cum Heidegger însuși afirmă, baza considerațiilor sale cu privire la conceptul adevărului au ca punct de plecare cercetările lui Husserl. O comparație a celor două doctrine poate fi însă făcută din perspectiva ideii centrale implicate în acest concept, cea a identității (*Selbigkeit*) și a derivatelor sale: el însuși (*es selbst*), același (*dasselbe*), în sine (*an sich*). Pe această idee este centrat și criticismul operei heideggeriene în remarcabila lucrare a lui Tugendhat despre conceptul adevărului la Husserl și Heidegger (luată ca referință a analizei de față). În opinia acestui autor teza heideggeriană a adevărului originar este o extensie ilicită a ideii adevărului unui enunț, prin eludarea „sensului specific al adevărului”, dat de prezența diferenței dintre *intenție* și *lucrul însuși* și marcată fenomenologic de construcția „așa-cum” (*so-wie*). Omisiunea acestei construcții conduce la înțelegerea adevărului enunțului ca fapt-de-a-fi-descoperitor, al cărui suport ontologic este tocmai adevărul originar ca stare-de-deschidere. O alternativă interpretativă (e.g. Gethmann), potrivit căreia, deși omisă, construcția „așa-cum” este subînțeleasă are același rezultat: starea-de-deschidere nu este un concept al adevărului. În fine, tot conceptul identității, prin implicatul său, *reificarea*, este cel care conduce esențial, *via* tematizare, la deconstrucția programului transcendental heideggerian.

⁶³ Cf. M. Heidegger, *Zur Seinsfrage* [ZS], 31.

⁶⁴ Cf. M. Heidegger, *Der Satz vom Grund* [SG], 185: „*Sein und Grund: das Selbe*”, „*Sein = Grund*”, „*Sein: der Ab-Grund*”.

⁶⁵ Complementar, Heidegger adoptă strategia înțelegerii adevărului ca „ieșire-din-ascundere” (*Unverborgenheit*): arta, poezia scot din ascundere înțelesul ființei; comp. M. Heidegger [UK], 34, 50-51, 59, 85.

⁶⁶ Cf. M. Heidegger, *Was ist Metaphysik?* [WM], 28: „Frage und Antwort sind im Hinblick auf das Nichts gleichermaßen in sich widersinnig”.

⁶⁷ Cf. M. Heidegger [ZS], 41.

Bibliografie:

- Heidegger, M.: *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 17 Aufl., 1993.
Vom Wesen des Grundes, în vol. *Wegmarken, Gesamtausgabe*, 9, 1976, 123-312.
Vom Wesen der Wahrheit, în vol. *Wegmarken, Gesamtausgabe*, 9, 1976, 5-27.
- Heidegger, M.: *Der Ursprung des Kunstwerkes*, Philipp Reclam Jun. Stuttgart, 1960.
 Das Ende der Philosophie und die Aufgabe des Denkens, in *Zur Sache des Denkens*, Tübingen, 1969, 61-80.
Grundprobleme der Phänomenologie, Gesamtausgabe, vol. 24, Frankfurt a.M., 1975.
Grundbegriffe der Metaphysik, Gesamtausgabe, vol. 29/30, Frankfurt a.M., 1983.
Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles, Gesamtausgabe, vol. 61, Frankfurt a.M., 1985.
Logik. Die Frage nach der Wahrheit, Gesamtausgabe, vol. 12, Frankfurt a.M., 1976.
Zur Seinsfrage, vierte durch. Aufl., Vittorio Klostermann, Frankfurt a.M., 1977.
Der Satz vom Grund, fünfte Aufl., Neske, 1978.
Was ist Metaphysik?, siebte Aufl., Vittorio Klostermann, Frankfurt a.M., 1955.
- Husserl, E., *Logische Untersuchungen*, vol. II, Partea 2, Halle, 1922.
Formale und Transzendente Logik, Gesammelte Schriften, vol. 7, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1992.
Cartesianische Meditationen, Gesammelte Schriften, vol. 8, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1992.
- Tugendhat, E., *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, 2. unver. Aufl., Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1970.
- Gethmann, C.F., *Zu Heideggers Wahrheitsbegriff, Kant-Studien*, 65, 1974, 186-200.
- Dahlstrom, D., *Das logische Vorurteil*, Passagen Verlag, 1994.